

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

**Utredningen En nationell samordnare för att
värna demokratin mot våldsbejakande extremism**

Ju 2014:18

Verksamhetsrapport

**En nationell samordnare för att värna
demokratin mot våldsbejakande extremism**

2014-06-26 – 2016-06-16

Förord

I juni 2014 tillsattes en Nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (nedan kallad Samordnaren). Samordnaren fick uppdraget att förbättra samverkan mellan myndigheter och lokala aktörer för att förebygga våldsbejakande extremism. Uppdraget utgår från den statliga offentliga utredningen (SOU 2013:81) ”När vi bryr oss”. Den dåvarande demokratiministern Birgitta Ohlsson tillsatte Samordnaren som inledningsvis sorterade under Justitiedepartementet. Under hösten 2014 beslutade regeringen att Samordnaren sorterar under kultur- och demokratiministern Alice Bah Kuhnkes ledning på Kulturdepartementet. Samordnaren är till formen en statlig utredning, en så kallad genomförandekommitté, utan uppdrag att redovisa sitt arbete i ett särskilt betänkande.

Denna rapport syftar till att beskriva hur Samordnaren tagit sig an uppdraget och utifrån de underliggande direktiven beskriva huvuddragen av de åtgärder som har genomförts.

De aktiviteter som Samordnaren genomfört har fått ett starkt genomslag, och det mediala intresset har varit stort. Under arbetets gång har insikt om nya behov och utmaningar vuxit fram. Det har resulterat dels i konkreta regeringsuppdrag till andra myndigheter, dels i nya direktiv till samordnaren vid tre tillfällen. I ytterligare tilläggsdirektiv i juni 2016 förlängdes uppdraget med ytterligare 18 månader.

Daniel Norlander

Huvudsekreterare och tillförordnad nationell samordnare

Innehållsförteckning

2	Kommittédirektiven
4	Verksamhet
4	Att stödja och stärka samverkan på nationell och lokal nivå
5	Kommunbesök
8	Kunskapshus
10	Referensgruppen
13	Initierade åtgärder på nationell nivå
20	Stödja aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism lokalt
20	Opinionsbildning
24	Nationell kunskapsbank
26	Civila samhället
26	Riktade utbildningsinsatser
27	Samtalskompassen
28	Stöd till anhöriga
28	Mothers school
29	Nationell stödtelefon
31	Nationell strategi
31	Internationell verksamhet
32	Expertnätverk
33	Forskning och kunskap
42	Anställningar i kommittén

Kommittédirektiven

Samordnarens ursprungliga direktiv (2014:103) kan sammanfattas i fyra punkter:

- stärka och stödja samverkan i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism på nationell och lokal nivå,
- inrätta en referensgrupp för kunskaps- och informationsutbyte,
- stödja aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism lokalt, och
- genomföra riktade utbildningsinsatser.

Regeringen beslutade om tilläggsdirektiv, den 12 mars 2015 (2015:27), den 13 augusti 2015 (2015:86) och den 2 juni 2016 (2016:43). Den 12 mars 2015 beslutade regeringen att samordnaren skulle:

- förbättra stödet till anhöriga,
- utreda förutsättningarna för en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon,
- ta fram och initiera genomförandet av en sammanhållen strategi för arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism,
- uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser, och
- inrätta ett nätverk av experter.

Den 13 augusti 2015 beslutade regeringen att Samordnaren skulle ge en etablerad frivilligorganisation, som anmäler sitt intresse, i uppdrag att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon dit bl.a. anhöriga, kommuner och organisationer kan vända sig för att få information, råd och stöd.

Slutligen fick samordnaren tilläggsdirektiv den 2 juni 2016 (2016:43).

Enligt dessa ska samordnaren:

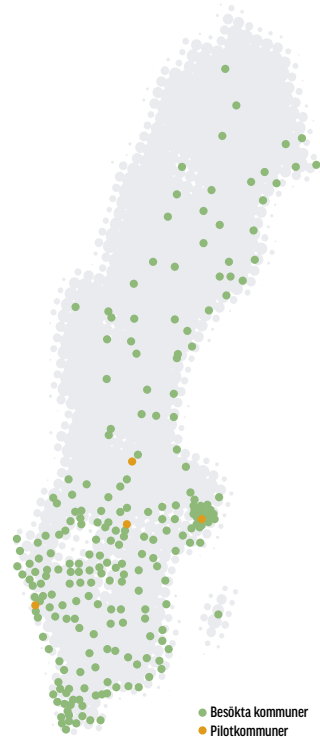
- vidareutveckla och fördjupa det kunskapsbaserade förebyggande arbetet,
- fortsätta pilotverksamheten med en nationell stödtelefon för information, råd och stöd om våldsbejakande extremism,
- var sjätte månad ta fram underlag om den lokala utvecklingen av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i samverkan med berörda myndigheter i referensgruppen och Sveriges Kommuner och Landsting,
- bistå myndigheter, kommuner, organisationer och trossamfund med expertkunskap i arbetet mot våldsbejakande extremism,
- utveckla de expertnätverk som har inrättats och bidra till att stärka och utveckla konkreta insatser och relevant nationell och internationell forskning om våldsbejakande extremism, och
- analysera och föreslå hur det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism bör samordnas och organiseras nationellt från och med januari 2018.

Att stödja och stärka samverkan på nationell och lokal nivå

Samverkan för att förebygga våldsbejakande extremism har länge inneburit främst ett samarbete mellan Säkerhetspolisen, Polisen och i viss mån Kriminalvården på både nationell och lokal nivå. I ett inledningsskede var det viktigt för Samordnaren att öka antalet aktörer som samverkar för att förebygga våldsbejakande extremism. På nationell nivå finns förutom den nationella samordnaren andra myndigheter och aktörer som är delaktiga i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Göteborgs universitet, Forum för levande historia, Statens institutionsstyrelse, Socialstyrelsen, Kriminalvården, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Statens medieråd och Totalförsvarets forskningsinstitut har särskilda regeringsuppdrag specifikt riktade mot våldsbejakande extremism.

Nära förknippad med frågan om samverkan är frågan om informationsdelning. Kommunerna uppgav bristen på information och kunskap som ett stort hinder för samverkan. Den kommunala nivån hade bristande kunskap om våldsbejakande extremistiska grupperingar och individer som fanns i deras område eftersom den informationen fanns hos Säkerhetspolisen och Polisen. För att skapa en lägesbild och handlingsplan behövde kommunerna få tillgång till sådan information. Det har varit viktigt för Samordnaren att finna en lösning på informationsdelning mellan myndigheter och kommuner.

När Samordnaren fick uppdraget var många kommuner frågande till sin roll i det förebyggande arbetet då det under lång tid främst ansetts vara en fråga för polisiära myndigheter. Samordnaren har ägnat mycket tid åt att genomföra besök i flertalet av Sveriges kommuner och regioner. Kommunbesöken har gett en inblick i det lokala arbetet och vilka utvecklingsbehov som finns.

Att regelbundet nå ut med information till den lokala nivån identifierades tidigt som ett stort behov varför Samordnaren bad om kontaktpersoner i varje kommun. Vilken funktion kontaktperson har skiljer sig åt mellan kommunerna. Från att i början främst ha varit personal inom kommunernas säkerhetsverksamhet som utgjort funktionen så har en förskjutning skett till att socialförvaltningens personal tagit över funktionen i många kommuner. Det är troligtvis ett resultat av kommunernas fördjupade kunskaper där de initialt såg arbetet utifrån ett säkerhetsperspektiv, medan de nu betonar det sociala och förebyggande arbetet.

Genom kontaktpersonerna har Samordnaren inhämtat kunskap om hur det förebyggande arbetet fortlöper i kommunen. Eftersom dessa personer är de som ansvarar för kommunens arbete så har den nationella nivån direkt kunnat nå den lokala nivån vilket möjliggjort kunskaps- och erfarenhetsutbyte och snabba åtgärder när så krävts.

Kontaktpersonerna har varit till stort stöd då de bidragit till att skapa en lägesbild över det arbete som bedrivs i Sverige. Med stöd av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) skapade Samordnaren en virtuell plattform för samverkan (Projectplace). Plattformen har använts för utbyte mellan kommuner och Samordnaren men också mellan två eller flera kommuner.

Kommunbesök

Att höja kommunernas kunskap om våldsbejakande extremism och förmåga till förebyggande och främjande arbete har prioriterats. En målsättning sattes om att besöka 100 kommuner, delvis valda utifrån storlek och problembild. Uppföljning av kommunbesöken gjordes kontinuerligt och visade på goda resultat. Kommunerna hade behov av stöd för att hantera det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Då målet om 100 kommunbesök var nått beslutades att kommunbesöken skulle fortsätta till dess att samtliga kommuner åtminstone erbjudits besök av samordnaren. Vissa kommuner har haft enskilda möten, vid vissa tillfällen har det funnits fördelar med att samla flera mindre närliggande kommuner. Vid mötena har kommunala tjänstemän (kommunchef, skolchef, socialchef, fritidschef, samordnarens kontaktperson, brottsförebyggare, trygghetsamordnare) och politiska ledare bjudits in att delta.

Samordnaren har besökt 260 av landets 290 kommuner, ytterligare 20 kommuner har bjudits in, men har av olika anledningar inte kunnat delta.

Inför kommunbesöken har kommunerna förberett sig genom att arbeta fram svar på följande frågor:

- Hur ser lägesbilden ut avseende våldsbejakande extremism?
 - Finns det aktiva våldsbejakande grupper eller organisationer i kommunen?
 - Hur definierar ni våldsbejakande extremism?
 - Har personer från kommunen rest för att delta i strider utomlands?
 - Finns det en oro eller rädsla för våldsbejakande extremism bland kommunens invånare?
 - Har incidenter som kan kopplas till våldsbejakande extremism ägt rum?
- Vilka olika aktörer har uppmärksammat problem med våldsbejakande extremism?
- Hur länge har våldsbejakande extremism uppmärksamrats och vad var den ursprungliga orsaken till uppmärksamheten (särskild händelse, eget initiativ etc?)
- Har arbetet förändrats över tid?
- Ser ni några specifika orsaker till att våldsbejakande extremism finns i just er kommun/stadsdel?
- Hur jobbar kommunen/stadsdelen för att förebygga våldsbejakande extremism?
- Bedömer ni att samtliga relevanta aktörer har god förståelse för frågan och att de arbetar såväl förebyggande som med aktiva åtgärder när någonting har inträffat?
- Finns det en handlingsplan för att motverka våldsbejakande extremism?
- Vilka utmaningar finns utifrån lägesbilden?
- Hur ser samverkan ut mellan kommunen/stadsdelen och polisen/Säpo/civilsamhället?
- Har kommunen någon organiserad samverkan med civilsamhället?
- Vilket stöd skulle er kommun behöva för att stärka sitt arbete?
- Vad förväntar ni er av den nationella samordnaren?

Frågorna och svaren på frågorna har fungerat som diskussionsunderlag vid mötena.

Kommunbesöken har följts av ett telefonmöte där det tidigare mötet diskuterats och eventuellt fortsatt behov av stöd kartlagts. Ytterligare ett syfte med uppföljningen har varit att skapa en nationell lägesbild över si-

tuationen i kommunerna. Även en mer kvantitativ uppföljning av besöken genomfördes i mars 2016. Samtliga kommuner fick möjlighet att svara på en enkät med frågor om lägesbild, handlingsplan och utbildningsinsatser. 208 av landets 290 kontaktpersoner svarade på enkäten. Enkätens rapport kan sammanfattas i ett antal punkter:

25 procent av kommunerna anger att det existerar våldsbejakande extremism i kommunen. 40 procent av kommunerna anger att det inte finns någon våldsbejakande extremism, medan 35 procent av kommunerna inte vet om det förekommer våldsbejakande extremism i kommunen.

Av de kommuner som anger att det existerar våldsbejakande extremism så är högerextremism den vanligaste (50 procent), islamistisk extremism är den näst mest förekommande (36 procent) och vänsterextremism (14 procent) minst förekommande.

En dryg tredjedel av kommunerna har genomfört utbildningsinsatser för att höja kunskapen om våldsbejakande extremism hos de kommunalt anställda. Resterande har inte genomfört några utbildningsinsatser.

47 procent av kommunerna anger att de inte har en lägesbild över våldsbejakande extremism. Lika många anger att de har en icke nedskrivnen lägesbild.

Totalt sett har 61 procent av kommunerna en handlingsplan, är på väg att skaffa en handlingsplan, eller har tagit fram riktlinjer. 12 procent av kommunerna har en färdig handlingsplan eller riktlinjer, 14 procent har kommit ganska långt och sju procent har kommit halvvägs, 28 procent har precis påbörjat sitt arbete och 29 procent har inte påbörjat sitt arbete.

Förekomsten av våldsbejakande extremism stiger i takt med storleken på kommunen. I stort är högerextremism mer förekommande i mindre kommuner, medan det omvända gäller för vänsterextremism och islamistisk extremism.

Utbildningsinsatser mot våldsbejakande extremism ökar i takt med kommunens storlek, samtliga kommuner över 100 000 invånare har genomfört någon form av utbildningsinsats.

Antalet lägesbilder ökar i takt med invånarantal.

Andelen handlingsplaner stiger i takt med kommunernas storlek, samtliga kommuner med över 100 000 invånare har antingen en färdig handlingsplan, har tagit fram riktlinjer och lagt dem i existerande handlingsplaner eller är på väg att ta fram en handlingsplan.

Som tidigare beskrivits genomfördes också ett telefonmöte med de besökta kommunerna. Resultaten från intervjuerna på telefon redovisades i en särskild rapport som bland annat även den visade att arbetet mot våldsbejakande extremism varierar i landet. Stora kommuner har ofta kommit

långt, medan flera små kommuner knappt har påbörjat ett arbete. Intervjuundersökningens resultat kan sammanfattas i ett antal punkter:

- Högerextremism är den vanligast förekommande typen av våldsbejakande extremism, följd av islamistisk extremism.
- De flesta kommuner som har en lägesbild kring våldsbejakande extremism har en icke-nedskrivnen sådan. Säkerhetspolisen, polis samt aktörer från SSPF-forum¹ är främst delaktiga i arbetet med att ta fram lägesbild.
- Det är främst aktörer från SSPF-forum och trygghetsskapande arbete som arbetar mot våldsbejakande extremism.
- Utbildningsinsatser riktas främst mot första linjens-personal,² med särskilt fokus på skolpersonal.
- Kommunerna uppvisar en ökad medvetenhet om våldsbejakande extremism och en vilja att arbeta med frågan.
- Kommunerna upplever det svårt att veta hur de ska agera när individer återvänder från strider utomlands samt stödet till anhöriga.
- Kommunerna anser att det största hindret i arbetet mot våldsbejakande extremism är frågan om sekretess och i förlängningen informationsdelningen, framförallt i ärenden som rör individer över 18 år.
- I det fortsatta arbetet är kommunerna främst i behov av utbildningsstöd. Kommunerna efterlyser också mer konkreta och tydliga verktyg i arbetet.
- Kommunerna anser att en sammanhållande aktör på nationell nivå ska finnas kvar för konkret stöd till kommunerna.

Kunskapshus

Internationell erfarenhet visar att brett förebyggande arbete med tydligt ansvar på lokal nivå är framgångsrikt i förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Samordnaren identifierade tidigt att det saknades ett lokalt sammanhållet ansvar för att stärka samhällets beredskap mot lokala problem som tar sig våldsamma uttryck. Samordnaren identifierade också att det saknas ett sammanhållet ansvar för att hjälpa de personer som vill lämna våldsbejakande miljöer och ge adekvat stöd till anhöriga till individer som är på väg att rekryteras till eller vill lämna dessa miljöer.

I november 2015 beslutade Samordnaren att tillsammans med kommunerna Stockholm, Göteborg, Örebro och Borlänge inrätta kommunala Kunskapshus för att värna demokratin mot våldsbejakande miljöer.

Syftet med kunskapshusen är, med utgångspunkt från kommunernas

1) Konstellation bestående av representanter från skola, socialtjänst, Polis och fritidsverksamhet.

2) Den funktion eller verksamhet i kommuner som först möter en individ i dess vardag, ex. lärare och fritidspersonal.

unika behov, utveckla hur kommuner och regioner kan använda sina resurser för att stärka det lokala förebyggande arbetet. Syftet är att kunskapshusen i förlängningen ska utgöra en modell för hur lokalt arbete mot våldsbejakande extremism kan se ut. Kommunerna Stockholm, Göteborg, Örebro och Borlänge skiljer sig storleksmässigt men också gällande vilken typ av våldsbejakande extremism som är vanligast i respektive kommun. Detta möjliggör ett brett underlag på hur olika typer av kommuner med varierande lokala kontexter arbetar förebyggande mot våldsbejakande extremism, vilket också kan generera specifik kunskap om olika arbetsätt och metoder.

Kunskapshusen inrättades i januari 2016, operativ förmåga uppnåddes i mars 2016. Under processen har arbetsgruppen – de lokala samordnarna och representant från den nationella samordnaren – träffats vid åtta olika workshops. Vi dessa tillfällen har gemensamma utmaningar diskuteras och implementering av förebyggande metoder.

Kunskapshusen – som är en samordningsfunktion snarare än en fysik byggnad – förvaltas och organiseras av respektive kommun. Samordnaren har uppmuntrat och stöttat kommunerna i utveckling av nya metoder och annan relevant kunskap som behövs i arbetet mot våldsbejakande extremism. Arbetet har riktat sig på att genom kunskap och samordning av befintliga resurser stärka det lokala arbetet mot våldsbejakande extremism. Bland annat har kommunerna tagit fram lokala lägesbilder, handlingsplaner och skapat strategisk samordningsfunktion i form av kommunala samordnare mot våldsbejakande extremism. Dessa har sedan fungerat som en ingång till kommunen gällande frågor om våldsbejakande extremism och varit en förutsättning för att koordinera kommunernas arbete gällande stöd till individer som vill lämna våldsbejakande miljöer och deras anhöriga. Det innebär att dessa fyra kommuner har idag en stärkt förmåga att hantera utmaningarna från våldsbejakande extremism i form av att underlätta för individer som vill lämna dessa miljöer, stödja anhöriga som vill motverka att sina nära inträder in i dessa miljöer samt ge råd och stöd till kommunens övriga verksamheter och medarbetare. Det finns även en aktuell lägesbild.

Samordnarens roll har varit att uppmuntra, bistå och stödja kommunerna i utvecklingen av nya metoder, finansiering av forskningsinitiativ och andra kunskapshöjande aktiviteter. Kunskapshusen har haft möjlighet att använda den samling av nationella experter som Samordnaren har sammankallat i ett expertnätverk. Att inrätta ett lokalt expertnätverk i varje Kunskapshus har uppmuntrats. Fördelen är att experter med större kunskaper om lokala omständigheter och kontexter har en god möjlighet att gynna

utvecklingen av det förebyggande arbetet på lokal nivå.

Arbetet i Kunskapshuset bygger på ett tvärsektorielt samarbete mellan kommunen, övriga myndigheter och civilsamhället. I varje Kunskapshus finns det ett antal grundläggande förmågor och ansvarsområden. Utöver detta finns det i respektive Kunskapshus andra funktioner eller verktyg som är relevanta utifrån vars och ens problembild och förutsättningar.

Ett Kunskapshus ska inte bara stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism genom att samverka med berörda aktörer och underlätta utträde från våldsbejakande extremism. Ett bredare perspektiv, där demokratifrämjande insatser står i fokus, är också viktigt. Kunskapshuset ska initiera, stödja och främja lokalt demokratiarbete genom exempelvis medborgardialog, temadagar, ungdoms- och föreningsverksamhet, föräldramöten etc. På så sätt kan arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism stärkas också på lång sikt.

Referensgruppen

Samordnaren har i uppdrag att inrätta en referensgrupp bestående av företrädare för Brottsförebyggande rådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Regeringskansliet, Socialstyrelsen, Säkerhetspolisen, och SKL samt de andra myndigheter, organisationer inom det civila samhället och experter vid universitet och forskningsinstitutioner som samordnaren bedömer ha relevans för arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Samordnaren ska regelbundet sammankalla och leda referensgruppen för att utbyta kunskap och information som är relevant för arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism och samråda med referensgruppen i frågor om verksamhets- och metodutveckling, samt om hur det förebyggande arbetet kan följas upp och utvärderas och hur samordningen av arbetet med förebyggande av våldsbejakande extremism ska bedrivas på lång sikt.

I referensgruppen ingår Brottsförebyggande rådet, Forum för levande historia, Försvarshögskolan, Kriminalvården, Migrationsverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Polismyndigheten, Regeringskansliet, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Statens medieråd, Statens skolverk, Säkerhetspolisen och Sveriges kommuner och landsting.

Referensgruppen har fungerat som ett forum för frågor rörande verksamhets- och metodutveckling. Avseende det förstnämnda så identifierades initialt en svag styrning och samordning på nationell nivå, något som referensgruppen har bidragit till att förbättra. Många aktörer upplever också att referensgruppen har skapat en ökad kontakt mellan myndigheterna, även ute i landet. Referensgruppen har också kunnat stötta de myndigheter som fått särskilda regeringsuppdrag, varav vissa har växt fram genom referensgruppens verksamhet. Arbetet har därmed gått från att initialt handla om kunskaps- och erfarenhetsutbyte till att skapa och forma konkret arbete mot våldsbejakande extremism.

Samordnaren har varit en länk mellan den lokala nivån och referensgruppen där samordnaren har delgett gruppen lokala erfarenheter: vad som är positivt och vad som behöver åtgärdas. Det har varit ett unikt tillfälle att lyfta lokala problem till den nationella nivån. Exempelvis var ett återkommande problem under kommunbesöken att socialsekreterare upplevde ett behov av konkret stöd i arbetet mot våldsbejakande extremism. Detta lyftes till referensgruppen vilket ledde till att Socialstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att ta fram stöd till socialsekreterare i deras arbete mot våldsbejakande extremism. Detta är exempel på hur referensgruppen har bidragit till konkret metodutveckling. Ett annat återkommande problem var informationsdelningen mellan Säkerhetspolisen, Polisen och kommunerna. Genom att lyfta detta i referensgruppen togs riktlinjer i fram åtminstone för hur Säkerhetspolisen och Polismyndigheten skulle dela information med varandra. Närheten till beslutsfattare inom deltagarnas respektive myndighet har varit starkt bidragande till gruppens möjligheter att skapa och forma konkret arbete mot våldsbejakande extremism.

Mötestillfällen

Referensgruppen har haft sju möten. Nedan följer en kort beskrivning av innehållet på respektive möte.

16 oktober 2014

Samordnaren inledde med att presentera utredningens uppdrag, sekretariatet, samt gav en lägesbild över våldsbejakande extremism i Sverige. Därefter följde en diskussion kring hur Samordnarens roll bör vara, där kunskaps-spridning och stöttning och stärkning av samverkan på lokal nivå var centrala delar. Även hur samverkan med civilsamhället bör ske diskuterades.

16 december 2014

Referensgruppens sammansättning presenterades och förslag på ytterligare aktörer efterlystes. Gruppens aktörer redogjorde för sitt arbete mot vålds-

bejakande extremism samt för hur de kan bidra till referensgruppen. Samordnaren redogjorde för hur kommittén ska arbeta, med fokus på att stärka och stödja lokal samverkan. Frågan om anhängstöd lyftes och aktörerna lämnade synpunkter på utformningen av en sådan.

9 april 2015

Samordnarens kansli beskrev vad som hänt sedan det senaste mötet – bland annat nya medarbetare, förslag på utformning av anhängstöd samt presentation av den nya hemsidan. Gruppens aktörer presenterade sitt arbete mot våldsbejakande extremism och de initiativ som tagits sedan det senaste mötet. Regeringskansliet redogjorde för regeringens arbete mot extremism och terrorism i stort. Även samsamarbetsstrukturer mot våldsbejakande extremism på EU-nivå diskuterades. Slutligen redogjorde representanter från Stockholm, Göteborg och Malmö om den lokala problembilden och utmaningar i arbetet mot våldsbejakande extremism. Därefter följde en bredare diskussion om hur den lokala och nationella nivån kan utveckla samsamarbetsstrukturer.

12 juni 2015

Temat var samverkan med civilsamhället. Utöver ordinarie presentation av samordnarens arbete så redogjorde kommittén för inrättandet av ett forskningsnätverk samt det fortsatta arbetet med stödtelefon. Därefter presenterade Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) förutsättningarna för det civila samhället att arbeta mot våldsbejakande extremism och Nämnden för Statligt stöd till Trossamfund (SST) presenterade sin strategi för att stärka trossamfundens arbete mot våldsbejakande extremism. Även ett antal lokala och civila aktörer från Rinkeby, där mötet hölls, presenterade sitt arbete mot våldsbejakande extremism samt utmaningar för de nationella myndigheterna att hantera.

14 december 2015

Regeringskansliet inledde med att redogöra för regeringens skrivelse för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Försvarshögskolan presenterade sin kartläggning om våldsbejakande islamism på sociala medier, samordnaren och Röda Korset redogjorde för stödtelefonen – implementering och erfarenheter av inkomna samtal. Samordnaren presenterade också inrättandet av kunskaps husen och mötet avslutades med en genomgång från respektive aktör om arbetet mot våldsbejakande extremism, med efterföljande diskussion.

9 februari 2016

Samordnaren redogjorde för de uppföljningar av kommunbesöken som ska ske, och aktörerna ombads lämna synpunkter på utformning av det arbetet. Samordnaren redogjorde även för den nationella strategin samt stödtelefonens verksamhet. Därefter presenterade respektive aktör i referensgruppen sin verksamhet, med tillhörande diskussioner.

19 april 2016

Fokus för mötet var den nationella strategin som Samordnaren ska presentera den 4 juli 2016. Referensgruppen fick lämna synpunkter på vad deras respektive organisation tyckte att den skulle innehålla. Ett förslag på en nationell bild över Sveriges arbete mot våldsbejakande extremism presenterades och referensgruppens medlemmar ombads att skicka in information om respektive organisations arbete i frågan.

9 juni 2016

Likt föregående möte var huvudfokus på den nationella strategin. Samordnaren presenterade den i stort sett färdiga strategin och referensgruppen uppmanades att lämna synpunkter. Utöver detta presenterade Samordnaren den nationella bilden, där referensgruppens aktörers arbete mot våldsbejakande extremism är en av delarna.

Initierade åtgärder på nationell nivå

Samordnaren har tillsammans med referensgruppen identifierat ett antal åtgärder som behöver vidtas på nationell nivå, som i vissa fall ligger utanför de nationella myndigheternas ordinarie uppdrag. Vid flera tillfällen har regeringen gett nya särskilda uppdrag till flera nationella myndigheter. Åtgärderna har också tillkommit som ett resultat av kommunbesöken, den lokala nivån har funnit brister som den nationella nivån har haft möjlighet att lösa. Samtliga myndigheter i referensgruppen har i samband med ett av mötena redovisat deras åtgärder mot våldsbejakande extremism, en sammanfattning av respektive myndighets arbete redovias nedan.

Polismyndigheten

Polisens förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism skiljer sig inte från annat brottsförebyggande arbete. Polisens uppdrag att förebygga brott innebär att polisen kan arbeta med att motverka radikaliserings även när det är fråga om individer som ännu inte begått ideologiskt motiverade brott.

En utgångspunkt när det gäller att förebygga våldsbejakande extremism är att radikaliserings som fenomen inte är ett hot mot samhället sett utifrån polisens uppdrag såvida det inte är kopplat till våld eller andra brott. Alla individer har rätt till sina åsikter. I polismannens uppdrag är det samtidigt naturligt att prata med medborgare och i samtal mellan polisen och enskilda kan det finnas anledning att bemöta och diskutera kontroversiella åsikter och vilka risksituationer som personen kan hamna i utifrån de åsikter som framförs samt att informera om gällande lagstiftning och vad den innebär.

Brott som är ideologiskt motiverade ska hanteras på samma sätt som all annan brottslighet. Att de är ideologiskt motiverade kan påverka hur de förebyggs. Om det finns anledning att anta att ett grovt våldsbrott kan utgöra ett terroristbrott ska brottet hanteras som ett terroristbrott tills dess det är utrett att brottet inte är ett terroristbrott.

Det är viktigt att polisen arbetar på ett sätt som inte riskerar att driva på radikaliserings. Istället för insatser som är generella och riktade mot större grupper ska polisen utgå ifrån underrättelser så att insatser avgränsas mot rätt individer och/eller grupper. Det är viktigt att det inte upplevs som att polisens insatser är orättvisa eller oproportionerligt ingripande.

Polismyndigheten har en instruktörsutbildning i förebyggande av våldsbejakande radikaliserings och extremism på lokal nivå. Instruktörerna ska bedriva fortbildning av personal inom sin region.

För att stödja den lokala polisverksamheten har Polisen tagit fram nationella riktlinjer för lokalt brottsförebyggande arbete avseende våldsbejakande extremism.

När det gäller avhopparverksamhet ska Polisen förmedla information till rätt aktör, ofta socialtjänsten, om individer som vill hoppa av. Polisens brottsoffer- och personsäkerhetsverksamhet kan vidta stöd- och skyddsåtgärder om det finns en hotbild och en polisanmälan har gjorts. Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten ska även bistå andra myndigheter och organisationer med råd, stöd och riskanalyser.

Sociala insatsgrupper används främst för att hjälpa och stödja unga att lämna en kriminell livsstil men är tillämplig för individer i alla åldrar som behöver ett samlat stöd från samhället för att upphöra med sin kriminalitet. Sociala insatsgrupper drivs under ledning av socialtjänsten. Arbetet inne-

bär att socialtjänsten, polisen, andra myndigheter och aktörer tillsammans använder sin kompetens för att stödja den unge.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF

Myndighetens Ungdomsenkät 2015 visar att det finns ett samband mellan ojämsställda värderingar och våldsutövande vilket betonar vikten av att inkludera ett genusperspektiv i våldsförebyggande arbete oavsett vilket våld det handlar om. Handboken Inget att vänta på (MUCF 2014) är ett verktyg för kommuner, organisationer och enskilda verksamheter som vill utveckla arbetet med genusperspektiv i våldsförebyggande arbete. Inom ramen för ett sådant arbete bör även kunskap om och insatser för att förebygga våldsbejakande extremism ingå. Under 2016 presenterar MUCF en skriftserie som fokuserar på genusperspektivet inom den våldsbejakande vänsterextrema miljön, våldsbejakande högerextrema miljön och den våldsbejakande islamistiska miljön samt på ungas perspektiv på våldsbejakande extremism. Myndighetens bidrag för arbete mot våldsbejakande extremism handlar om att ge stöd till verksamheter som verkar både förebyggande och reaktivt. MUCF har under åren beviljat medel till drygt 60 projekt spridda över landet, både i storstäder och på mindre orter. Målgrupperna för projekten har främst varit unga själva men även anhöriga, skolpersonal, politiker och andra som på olika sätt berörs av konsekvenserna av en ökad radikaliserings.

Skolverket

I skolan möter personal elever som kan ha starka och ibland extrema åsikter. Bland dessa kan enstaka befinna sig i riskzonen för våldsbejakande extremism. Genom ett brett arbete med skolans demokratiuppdrag i och utanför undervisningen kan skolan förebygga att elever dras till våldsbejakande extremism. Skollagen och läroplanerna ger ett tydligt stöd för detta främjande arbete som är riktat till alla elever. Det viktigaste verktyget är samtalet och lärare kan behöva ytterligare kompetensutveckling i att leda samtal om kontroversiella frågor, normer och värden i undervisningen.

I skolan utvecklar elever kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter. Detta sker genom att lärare och annan personal tillämpar demokratiska arbetssätt och låter skolans värdegrund påverka hur lärande genomförs och organiseras. I detta lärande utvecklar elever de förmågor som behövs för att aktivt kunna verka i ett demokratiskt samhälle.

Om skolans personal är orolig för att en elev far illa så ska en orosanmälan lämnas till socialtjänsten. I samverkan mellan skola, polis och socialtjänst arbetar alla utifrån sina uppgifter och kompetenser. Skolan arbetar

med fostran och utbildning, polisen utreder brott och socialtjänsten utreder om barn far illa.

Forum för levande historia

Forum för levande historia erbjuder kompetensutveckling för lärare, lärar-material och elev-workshoppar kring de ämnen som myndigheten arbetar med. Ämnen som tas upp är bland annat Förintelsen, kommunistiska regimers brott mot mänskligheten, folkmord, demokrati, tolerans, civillurage och alla människors lika värde.

Kriminalvården

Kriminalvården arbetar med att motverka radikaliserings genom närvarande personal, tidig identifiering av riskpersoner, underrättelseverksamhet, medveten placering och omplacering. Kriminalvården samarbetar med Polisen och Säkerhetspolisen i dessa frågor.

I dagsläget bedöms risken för religiös radikaliserings som leder till våldsbejakande islamistisk extremism inom kriminalvården som låg. Samma bedömning görs avseende rekrytering till vänster- och högerextrema grupper. Denna bild kan dock förändras i takt med att fler individer kan komma att dömas till fängelsestraff kopplat till den nya lagstiftningen om deltagande i strid för en terrororganisation. Kriminalvården är också en spegling av samhället i stort, om radikaliserings ökar i samhället kommer den med stor sannolikhet att öka även inom Kriminalvården.

För närvarande kartlägger Kriminalvården metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter eller användas i arbetet med klienter som redan är anslutna till eller har koppling till våldsbejakande extremistiska grupper. Kartläggningen ingår i ett regeringsuppdrag som ska redovisas 31 maj 2016.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap MSB

Myndigheten ska i samverkan med andra myndigheter, kommuner, landsting, organisationer och företag identifiera och analysera sådana sårbarheter, hot och risker i samhället som kan anses vara särskilt allvarliga. Myndigheten ska vidare tillsammans med andra ansvariga myndigheter genomföra en övergripande planering av åtgärder som bör vidtas. Människors hälsa, samhällets funktionalitet, demokrati, rättssäkerhet, mänskliga fri- och rättigheter, miljön och ekonomiska värden och slutligen nationell suveränitet är värden som myndigheten ska skydda. Radikaliserings och extremism hotar flera av dessa värden och det finns därför anledning för MSB att arbeta med att skapa förmåga att förebygga och hantera dessa hot.

MSB har de senaste åren presenterat tre studier som berör radikaliserings och extremism. Två av dem är författade av professor emeritus Olof Petersson och berör skyddsvärdet demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter samt argument mot detta skyddsvärde från olika antidemokratiska grupperingar. Den tredje studien berör resandeproblematiken och är författad av professor Göran Larsson och Mårten Björk, religionsvetare från Göteborgs universitet. Myndigheten har under en längre tid finansierat centrubildningen CATS (Centrum för asymmetriska hot och terrorismstudier), vars övergripande mål är att öka kunskapen hos berörda målgrupper om asymmetriska hot genom att leverera användbar kunskap och sprida denna till berörda aktörer inom krisberedskapsområdet. Förutom detta genomfördes en forskningsutlysning på temat antagonism och social oro hösten 2015. Tre projekt beviljades medel, de har fokus på varför individer söker sig till våldsbejakande miljöer, lokalsamhällets motståndskraft mot social oro och radikaliserings samt fördjupad kunskap om myndighetsåtgärders förtjänster och brister.

Socialstyrelsen

Våldsbejakande extremism har länge setts som en fråga för polisen och rättsväsendet. Men alltmer har insikten växt fram att detta också kan vara en angelägenhet för socialtjänsten. Socialstyrelsen har tagit fram ett material till stöd för socialtjänstens arbete med barn och unga vuxna (18-25 år) som är eller riskerar att bli involverade i våldsbejakande extremism. Materialet vänder sig i första hand till handläggare och enhetschefer inom socialtjänsten. Fokus för socialtjänsten är att stödja individen utifrån dennes särskilda behov och förhindra att han eller hon dras in i destruktiva miljöer. Alla insatser som beskrivs i materialet utgår från det perspektivet. Det är behoven som följer av de våldsamma handlingarna eller risken för våldshandlingar – inte åsikterna – som kan leda till insatser. Redan idag arbetar socialtjänsten med barn och unga vuxna i svåra situationer – missbruk, kriminalitet, våld och annan utsatthet. Arbetsätt och samverkansformer har utformats i syfte att ge skydd, stöd och hjälp. Det handlar nu om att öka medvetenheten om ett relativt nytt samhällsproblem. Det är viktigt att socialtjänsten har en omvärldsbevakning och att det hos personalen finns kunskap för att upptäcka när en person är på väg in i våldsbejakande extremism.

Statens medieråd

I det nya medielandskapet möts vi av allt mer information, åsikter och propaganda. Det ställer stora krav på oss medborgare att förstå hur och varför

budskap konstrueras, vinklas och sprids. Genom att tidigt stärka barns och ungdomars medie- och informationskunnighet förebygger Statens medieråd rasism, sexism och främlingsfientlighet och andra former av intolerans samt värnar demokratin mot våldsbejakande extremism. Myndighetens uppdrag är att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan.

År 2013 presenterades studien Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet. Studien fokuserade på hur internet och sociala medier används för att sprida antidemokratiska budskap gentemot unga, budskap som till exempel uppmuntrar till våld för en politisk eller ideologisk sak. Studien behandlade hur den svenska extrema högern, extrema vänstern (den autonoma), samt militanta jihadismen använde sig av internet i syfte att sprida propaganda och rekrytera. Resultatet av studien visar att ett framgångsrikt förebyggande arbete som syftar till att stärka motståndskraften bland unga mot antidemokratiska budskap och våldsbejakande extremism bör ha sin början i att stimulera och stärka deras allmänna kritiska och analytiska förmåga. Att försöka motverka extremism genom kampanjer där statliga aktörer informerar ungdomar om ”de obehagliga egenskaperna” hos vissa ideologier kan lätt leda till det motsatta – att ännu fler lockas av extremistiska tankar och ideologier. Om staten fördömer en ideologi kan detta fungera som ytterligare en kvittens på ett utanförskap och då fortsätter engagemanget. Att tidigt lära unga människor att förstå hur meddelanden är konstruerade ur propagandas syfte ger dem verktyg att själva se igenom falsk eller vinklad information. Detta är mer effektivt som metod än att hävda att vissa åsikter är felaktiga. Myndigheten fick därefter ett följduppdrag som innebar att ta fram ett utbildningsmaterial i medie- och informationskunnighet (MIK). Den digitala utbildningen ”MIK för mig” blev färdig 2014 och finns i tre versioner. En för elever i högstadiet och gymnasiet, en för lärare och skolbibliotekarier och en för folkbibliotekarier. Utbildningen består av tre tematiska delar; Våra relationer, Vinklade budskap och Demokratin. Utbildningen syftar till att stärka eleverna som medvetna medieanvändare i det nya medielandskapet.

Sveriges Kommuner och Landsting SKL

SKL skall under 2016-2017 ta fram och sprida goda exempel om hur man på lokal nivå kan jobba med att förebygga våldsbejakande extremism. SKL driver tillsammans med Samordnaren ett interaktivt nätverk kallat NVE (Nätverket mot Våldsbejakande Extremism) för kontaktpersoner i kommuner som arbetar mot våldsbejakande extremism.

Statens institutionsstyrelse SiS

SiS ungdomshem arbetare efter en individuell behandlingsplanering. Detta ger förutsättningar att skapa insatser som förebygger att unga dras in i våldsbejakande extremism - samt även erbjuda alternativ till unga som redan identifierat sig med extremistiska grupperingar. Exempel på insatser är Motiverande samtal, samtal med psykolog och stöd till anhöriga. På ungdomshemmen bedrivs även undervisning om demokrati, mänskliga rättigheter och källkritik.

SiS har på regeringens uppdrag kartlagt metoder och arbetsätt som kan användas för att motverka våldsbejakande extremism vid de särskilda ungdomshemmen. Kartläggningen ger underlag för att komplettera det pågående arbetet med ett antal insatser. Utbildning för personal behövs och bedömnings- och samtalsstöd som utvecklats specifikt för att arbeta förbyggande mot våldsbejakade extremism kan bli aktuellt att införa.

Migrationsverket

Migrationsverket ska bistå Säkerhetspolisen i dess verksamhet för att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet och i frågor som rör terrorism. Migrationsverket ska också anmäla till Polismyndigheten eller åklagare om det i ett ärende hos Migrationsverket framkommer misstankar om folk-mord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser.

Ett samarbete mellan Migrationsverket och Säkerhetspolisen är en viktig del i arbetet mot terrorism. Med det stora antalet personer som söker uppehållstillstånd i Sverige från regioner där nätverk och miljöer kopplade till våldsbejakande radikaliserings och terrorverksamhet är aktiva, har Migrationsverket en viktig uppgift i att identifiera personer som kan misstänkas ha begått grova brott, t.ex. krigsförbrytelser, i utlandet. Samarbetet med Säkerhetspolisen har under de senaste åren ytterligare fördjupats och förstärkts. En viktig del i det arbetet är etableringen av särskilda kontaktpersoner på myndighetens regionkontor, med särskilt ansvar för den regionala operativa samverkan med Säkerhetspolisen. Etableringen av denna särskilda stödfunktion syftar till att lokalt och regionalt öka förmågan att identifiera eventuella säkerhetshot, överföra informationen skyndsamt och att i övrigt handlägga ärendet på ett korrekt sätt.

För arbetet mot våldsbejakande extremism har en särskild samordnare inrättats.

Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST

SST ger stöd till trossamfund verksamma i Sverige. En uppgift är att fördela statens ekonomiska bidrag till de statsbidragsberättigade trossamfunden. I ett särskilt regeringsuppdrag ska SST utvidga och fördjupa dialogen med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratisk medvetenhet. SST ska fortsatt utveckla dialogen till att inkludera ett brett spektrum av samfund och grupperingar inom samfunden, särskilt med fokus på kvinnor och ungdomar. SST ska vidare i dialog med de trossamfund som vill utveckla sitt arbete för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism stimulera dessa samfunds stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga.

Stödja aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism lokalt

Samordnarens ska erbjuda stöd och rådgivning till kommuner och andra lokala aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism.

Uppdraget har inneburit opinionsbildning, ta fram en nationell kunskapsbank samt att i övrigt bistå med konkret rådgivning till kommuner och myndigheter på främst lokal nivå.

Opinionsbildning

En viktig del i att skapa ett lokalt stöd för att arbeta mot våldsbejakande extremism har varit opinionsbildning.

För att få en bild av Samordnarens framträdanden i media gjordes en undersökning i större nationella mediekkanaler. Samordnaren har syns aktivt i media på olika sätt och i olika sammanhang.

Kommunbesöken, rapporter eller olika satsningar som stödtelefon och ”kunskapsbus” har uppmärksammats i media.

Olika terrordåd och attacker i omvärlden har lett till frågor om Sveriges förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Även vid händelser där myndigheterna agerat gentemot någon misstänkt, eller när man fått kännedom om svenskar i Daesh-kontrollerade territorium har samordnaren uttalat sig och återigen berättat om vikten av ett förebyggande arbete.

Framträdanden per månad

Efter att ha undersökt hundratals nyhetsartiklar utifrån cirka 30 olika nyhetskällor kan det tydligt konstateras att Samordnaren syns frekvent i media. Nedan redovisas ett antal mediala framträdanden månadsvis fördelat.

Januari 2015

Uttalanden om att Sveriges kommuner haft en naiv syn på extremism i anslutning till framförallt Charlie Hebdo-attackerna. Vikten av att ha ett förebyggande perspektiv i det stora arbete som görs mot våldsbejakande extremism.

Februari 2015

Alla kommuner bör komma igång med förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och ta fram en handlingsplan. Lokala samordnare presenteras i Göteborg.

Samordnarens medverkan på konferens om våldsbejakande extremism i Washington tillsammans med försvars- och inrikesministern. Samordnaren talar om attentaten i Köpenhamn och att det är ett hot mot demokratin, tar upp vikten av ett förebyggande arbete för att värna demokratin.

Mars 2015

Samarbete med religiösa ledare behövs för att nå ut till ungdomar i riskzoner, även flickor ansluter sig till Daesh.

Det utvidgade uppdraget och tilläggsdirektiven. Extremistiskt våld måste motarbetas lokalt. Det finns existerande strukturer i kommuner där arbetet måste ske.

April 2015

Samordnaren uttrycker att en mycket allvarlig situation gällande extremism är att beslutsfattare och journalister självcensurerar för att inte råka illa ut och kommuner måste ta detta på allvar. Detta var i relation till högerextrema grupper som hotar journalister och politiker.

Maj 2015

Samordnaren uttrycker att en plan behövs för att se till att återvändare inte fortsätter sin brottslighet. Olika vägar ut ur extremism diskuteras. Vuxna måste lär sig att upptäcka och tyda tecken när unga radikaliserar. Demokratistärkande utbildning och metoder krävs.

Juni 2015

Det pågår en farlig normalisering kring våldsbejakande extremism främst i sättet det uttrycks på. Besöket i Ludvika uppmärksammas särskilt. Kunskap om både höger/vänster och religiös extremism måste spridas även om största hotet idag är det jihadistiska våldet. I samband med detta tar Samordnaren upp att man har rätt att ha extrema åsikter men inte rätt att använda hot eller våld. Kriminalisering av IS-stridande är nästa steg, FN:s säkerhetsråd har antagit en resolution om detta. I samband med det lyfts Samordnarens arbete upp, repressiva insatser är inte tillräckligt, ett förebyggande arbete mot radikaliserings och rekrytering är nödvändigt.

Samordnaren lyfter upp skillnaden mellan al-Qaidas och Daesh's. I samband med detta uttrycker samordnaren att mammor är nyckelpersoner och att alltför många måste våga kontakta myndigheter och kommuner. För att det ska vara möjligt uttrycker samordnaren att det krävs tillit till kommuner, vilket påvisar hur viktigt kommunernas arbete är.

Juli 2015

Samordnarens seminarier under almedalsveckan nämns frekvent, särskilt intressant är seminarierna om avhoppare från extrema miljöer samt då en mamma till en jihadist framträder.

Augusti 2015

Samordnaren berättar om vikten av religiösa samtal och att religiösa ledare tydligt måste ta avstånd från extremism.

September 2015

17-åriga killen som försvann från Lund under våren är tillbaka med stöd av samordnaren. Avhopparkonferens uppmärksammas i media.

Oktober 2015

Det är brist på forskning kring terror-resor. Koppling mellan gäng-kriminalitet och militant jihadism får uppmärksamhet. Medverkar i vetenskapsvärld. Samordnaren uttrycker att Daesh-symboler borde ses på samma sätt som hakkors och att människor får kännedom och kunskap kring dessa symboler. Jihadismen växer och därför är det viktigt att ha beredskap och insatser redo. Detta ska inkluderas i det förebyggande arbetet på alla nivåer.

November 2015

Försvarshögskolans rapport om rekrytering via sociala medier som initierats av samordnaren presenteras och får uppmärksamhet. Presenterar stödtelefonen som får mycket uppmärksamhet i media. Samordnaren berättar

om vikten av att ha en stödtelefon för det förebyggande arbetet och kontakten med anhöriga. Vikten av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism för att förebygga/hindra terroråd i Sverige efter Paris-dådet. Presenterar kunskapshuset. Kunskapshusens lansering direktsänds på SVT forum. Intervjuas om vad terrorresenärer har gemensamt och hur man kan förebygga att fler ansluter till terrororganisationer.

Vikten av det kommunala arbetet, handlingsplaner lyfts återigen. Samordnarens uttal och uppdrag lyfts upp i relation till Paris-dåden.

December 2015

Beskriver varför en lokal handlingsplan är viktig och vilken roll en handlingsplan har i det förebyggande arbetet. Många artiklar skrivs kring samordnarens uppdrag om att stödja kommuner i deras arbete mot våldsbejakande extremism. Samordnaren nämns vid nyheter kring kommunernas handlingsplaner, specifikt nämns Borlänge kommuns arbete.

Januari 2016

Rikskonferensen, Folk och försvar. Debattartikel i Expressen om folkets demonstration. I samband med debattartikeln medverkar samordnaren bland annat i ”Gomorrön Sverige” på SVT om hur nazismen växer igen. Kommunen måste ha en lägesbild över situationen.

Februari 2016

Vikten av att återvändande terrorresenärer får insatser, att förundersökning inleds och att insatser för att motverka fortsatt brottslighet initieras omgående. Samordnaren nämns i samband med att den 15-åriga flickan fritogs av de kurdiska styrkorna i Irak. I samband med detta uttrycks det att samordnarens arbete börjar ge resultat. Flera lokala kontaktpersoner driver och strukturerar ett lokalt förebyggande samt genomför insatser för återvändare.

Det är viktigt att det finns avhopparverksamheter. Samordnarens förebyggande arbete lyfts upp i relation till kriminaliseringen av terrorresor.

I relation till det lokala förebyggande arbetet uppmärksammas det att Säkerhetspolisen måste dela med sig av information om återvändande jihadister samt annan relevant information då det påverkar kommunens arbete. En mamma berättar att hennes varningar inte togs på allvar.

Mars 2016

Konferensen Nordic Safe cities i Malmö uppmärksammas. Försvarshögskolan lyfter vikten av samordnarens förebyggande arbete för Sverige. I samband med domen mot de två Göteborgare som fick livstid för terror-

brott uttryckte Samordnaren vikten av att systemet fungerar och att man benämner saker vid dess rätta namn. Statsminister Stefan Löfvén nämner vikten av samordnarens förebyggande arbete. Statsministern lyfter även upp att de mord och terroråd som hänt under de senaste 20 åren har begåtts av höger- extrema grupper, och menar att faran kommer från flera håll. Kommunernas handlingsplaner uppmärksammas återigen och det uttrycks att endast ett 10-tal kommuner har handlingsplaner. Samordnaren medverkar på SVT opinion i samband med Brysseldåden och berättar om vikten av att se varningssignaler i tid samt hur viktigt det är att samarbeta med den ideella sektorn och det civila samhället.

April 2016

Kritik mot Malmö stads arbete mot våldsbejakande extremism, arbetet måste tas mer på allvar och det måste göras mer. Kunskapshuset nämns i relation till den terrorismstänkte från Sollentuna som greps i Turkiet. Myndigheterna visste om hans sympatier för IS men ändå föll han mellan stolarna. Mammor är en viktig resurs i kampen mot våldsbejakande extremism eftersom det oftast är de som ser signaler först. Detta tas upp i samband med utbildningen i Mothers School i Wien där flera socialsekreterare från pilotkommunerna deltog. Kartläggning över kommunernas lägesbild och handlingsplaner uppmärksammas flitigt, oro över kommuner som blundar för extremgruppernas rekrytering.

Maj 2016

Samordnarens delaktighet i första maj-demonstrationer i Borlänge, Mona Sahlins avgång och Riksrevisionens granskning av samordnare var de dominerande inslagen under första veckorna i maj. Samordnaren nämns även i samband med olika kommunbesök, kommunerna tar fram handlingsplaner sedan samordnaren pekat på behovet. Samordnaren lyfter upp det förebyggande arbetet och beskriver att det viktigaste sättet att stoppa rekryteringen till terrorgrupper är avskräckande lagstiftning samt stöd till kommuner, företrädare för moskéer och anhöriga.

Nationell kunskapsbank

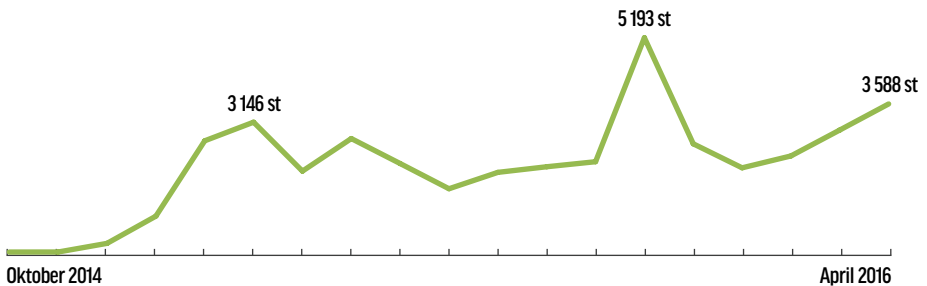
För att ytterligare sprida kunskap organiserades på ett tidigt stadium en nationell kunskapsbank; www.samordnarenmotextremism.se.

Kunskapsbankens främsta syfte är att öka kunskapen om våldsbejakande extremism samt vara ett stöd i kommunernas förebyggande arbete. Kunskapsbanken innehåller bland annat rekommendationer för kommunala handlingsplaner, utbildningsmaterialet ”Samtalskompassen”, samt sammanfattningar av för området aktuella rapporter.

I den enkät som Samordnaren redovisades under våren 2016 svarade 90 procent av kommunernas kontaktpersoner att de besökt hemsidan. Kontaktpersonerna fick svara på hur stor hjälp hemsidan har varit i kommunens arbete mot våldsbejakande extremism. Hemsidan fick högt betyg, de flesta kontaktpersoner angav betyget 4, på en skala från 1-5.

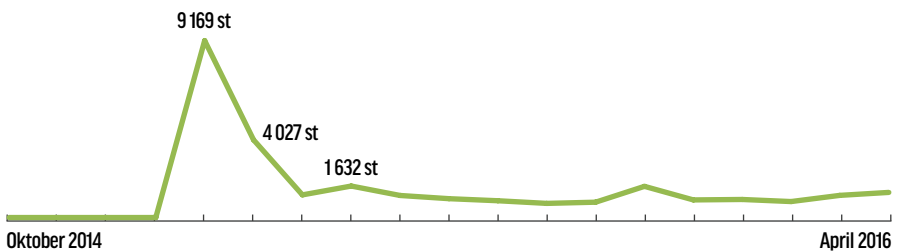
Nedan visas två grafer över dels antalet besökare till hemsidan, dels specifikt antalet besökare till samtalskompassen.

Antalet besökare per månad till samordnarenmotextremism.se

Antalet besökare per månad till Samtalskompassen

(samtalskompassen.samordnarenmotextremism.se)

Civila samhället

I arbetet mot våldsbejakande extremism är den lokala kontexten avgörande för hur arbetet ska utformas, inte minst avseende samverkan med civila aktörer. Därför har det varit viktigt för samordnaren att stötta samverkan med civilsamhället på lokal nivå, snarare än att skapa nya strukturer på nationell nivå. Samordnaren har rekommenderat och uppmanat kommunerna att använda sig av möjligheten till idéburet offentligt partnerskap via den så kallade Överenskommelsen¹. Det finns möjlighet för civila organisationer som vill arbeta förebyggande mot våldsbejakande extremism att söka medel hos Arvsfonden och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Det har varit viktigt för samordnaren att poängtera detta i olika forum tillsammans med civilsamhällesaktörer.

Under 2015 genomförde samordnaren tre nätverksmöten med civila samhällets organisationer. Mötena genomfördes i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Riktade utbildningsinsatser

Samordnaren har genomfört riktade utbildningsinsatser till relevanta yrkesgrupper på lokal, regional och nationell nivå. Utbildningsinsatserna är inte att förväxla med kommunbesöken men har i vissa fall genomförts i samband med kommunbesöken. Samordnaren har genomfört över 200 utbildningstillfällen till totalt ca 20 000 deltagare. Vissa utbildningstillfällen har varit av mer informerande karaktär och inte primärt syftat till att utbilda personal som kan utbilda vidare i sin organisation. De mer informativa tillfällena har främst riktats till politiska beslutsfattare samt aktörer från civilsamhället.

Utbildningsinsatserna har anpassats efter målgruppen. Med utgångspunkt i ett presentationsmaterial så bearbetas det som är relevant för målgruppen.

1) Läs mer på <http://overenskommelsen.se/>

Samtalskompassen

Samordnaren ska utveckla och göra utbildningsmaterialet samtalskompassen tillgängligt för framförallt första linjens personal. Samtalskompassen har utvecklats i betänkandet SOU 2013:81 "När vi bryr oss". Samordnaren ska också utveckla och uppdatera utbildningsmaterialet genom att samla forskning och kunskap om våldsbejakande extremism och om förebyggande metoder.

Samtalskompassen är ett utbildningsmaterial som innehåller kunskap om olika extremistmiljöer, stöd för dialog med unga samt stöd för samverkansgrupper och förslag på metoder gällande förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Samtalskompassen finns öppen för alla på Samordnarens webbsida.

Samtalskompassen syftar till att förebygga radikaliserings hos unga med hjälp av stödjande och förebyggande samtal, att stärka ungas motståndskraft mot extrema budskap och erbjuda andra vägar till inflytande. Samtalskompassen riktar sig till människor som möter personer i riskzonen för radikaliserings, framförallt unga i deras vardag. Målgruppen för materialet är framförallt socialsekreterare, lärare, fritidsledare, lokala poliser, kuratorer, fältassistenter, skolsköterskor, ungdomsledare.

Samtalskompassen kan användas tillsammans med andra typer av utbildning och ska ses som ett första steg av levande material som kräver kontinuerlig uppdatering, utveckling och utvärdering.

Ett stort antal kommuner uppger att de har haft stor nytta av Samtalskompassen i sitt arbete. Samordnaren hänvisar de kommunala kontaktpersonerna till webbsidan och framförallt till Samtalskompassen för en överblick kring pågående arbete.

Samtalskompassen har sedan lanseringen uppdaterats vid tre tillfällen. Uppdateringen har främst handlat om nya symboler och ny fakta om våldsbejakande extremism men även bedömning av globala och nationella hotbilder.

Stöd till anhöriga

Samordnaren ska förbättra det lokala stödet till anhöriga genom att aktivt bistå med rådgivning och utbildning till myndigheter, kommuner, organisationer och trossamfund.

Den nationella stödtelefonen har varit en viktig del i att utforma ett nationellt men också ett lokalt stöd till anhöriga. Att bistå kommunerna i att utveckla stöd till anhöriga har också varit en viktig strategi för Samordnaren. Samordnaren utgör nationell expertis när det gäller just stöd till anhöriga och har vid ett flertal tillfällen varit involverad i att stödja kommuner i enskilda fall, fallen har fungerat som exempel i utformning av olika utbildningsinsatser till kommunala tjänstemän. Samordnaren låtit de fyra pilotkommunerna, Stockholm, Göteborg, Örebro och Borlänge, utbilda instruktörer i konceptet Mothers School. Innan Mothers School förs vidare till övriga kommuner ska det utvärderas och anpassas till en svensk kontext.

Mothers school

Tidigt stöd till anhöriga vid misstanke om radikalisering, precis som under och efter fullbordad radikalisering är ett viktigt verktyg för att förebygga våldsbejakande extremism. Efterfrågan på effektiva evidensbaserade åtgärder och metoder har ökat. Mothers School är en metod som sprids runt om i världen och som nu prövas i pilotkommunerna. Mothers school syftar till att stödja och stärka mammor och familjer vars barn riskerar att dras in i våldsbejakande miljöer. Mothers school är en global rörelse som finns i flera länder; Indien, Pakistan, Tadjikistan, Indonesien, Tanzania, Nigeria, Belgien, Österrike, Storbritannien, Makedonien och Jordanien.

Mothers School ska stärka mammorna i deras föräldraroll, samt lära dem att på ett tidigt stadium upptäcka och reagera på tecken på radikalisering hos sina barn och därmed förhindra att barnen värvas till olika våldsbejakande miljöer. Många föräldrar har vittnat om att de inte såg tecknen förrän det var för sent. Genom att mammorna bryter tystnaden och berättar om hur deras barn dras in i rekryteringsprocesser sprids kunskap till andra föräldrar och på så sätt kan man lära sig av varandra och upptäcka signalerna tidigt. Genom att ta vara på den känslomässiga anknytning som mödrar ofta har till sina barn har de förutsättningar att nå sina barn som anslutit sig till våldsbejakande miljöer.

Rekrytering till våldsbejakande miljöer är ofta en psykologisk process, där rekryteraren erbjuder en stark gemenskap och ett större syfte med livet.

Mödrarna lär sig att bekräfta den unges behov, samt att skapa förutsättningar för dialog till sina barn.

Nationell stödtelefon

Samordnaren insåg tidigt behovet av en nationell stödtelefon. På uppdrag av regeringen utredde samordnaren förutsättningarna för att implementera en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon. I maj 2015 redovisade samordnaren sina överväganden. Regeringen gav Samordnaren i uppdrag att via en etablerad frivilligorganisation starta en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon dit bl.a. anhöriga, kommuner och organisationer kan vända sig för att få information, råd och stöd.

Syftet med den nationella stödtelefonen är att erbjuda stöd och rådgivning till oroliga anhöriga som misstänker att någon i deras närhet riskerar att dras in i, eller redan befinner sig i, en våldsbejakande extremismmiljö. Det finns också ett behov för kommuner, organisationer och myndigheter att rådgöra med en nationell aktör. Liknande funktioner finns i flera länder i Europa, och Samordnaren har tagit del av sådana erfarenheter i utformningen.

Stödtelefonen har som yttersta syfte att förebygga radikaliserade människor att begå terrorbrott såväl i Sverige som utomlands. En nationell stödtelefon ska bidra till att förhindra att personer rekryteras till våldsbejakande extremism.

För en anhörig kan det vara skamfullt att en närstående person sympatiserar med eller har anslutit sig till en våldsbejakande miljö. I vissa fall är också tilltron till myndigheter låg. Målet med stödtelefonen är att en förälder eller annan närstående ska komma i kontakt med personal som kan lyssna och ge konkreta, handfasta råd på hur och vem personen som ringer kan kontakta i sitt lokala samhälle för fortsatta åtgärder. Exempel på åtgärder kan vara att hänvisa till namngiven person i lokal socialtjänst, psykiatri, skola eller den lokala kontaktpersonen eller aktörer i civilsamhället.

Frågan om sekretess var avgörande innan ett beslut fattades om stödtelefonens placering. Att den person som ringer kan vara anonym och att samtalet inte offentliggörs har varit viktigt i utvecklingen av en anhörigtelefon. Personer som ringer ska kunna delge sin oro och ställa frågor utan rädsla för att det kan leda till oönskade återverkningar. Hänvisning till och kontakt med övriga aktörer och myndigheter sker efter önskemål från den som ringer. Detta var ett av skälen till att en frivilligorganisation var den mest lämpliga aktören att ansvara för stödtelefonen.

Ytterligare ett skäl till att en frivilligorganisation bedömdes som bäst lämpad var att anhöriga kan ha en misstro mot nationella och lokala myn-

digheter. Regeringen överlät till Samordnaren att ge en etablerad frivilligorganisation, som anmälde sitt intresse, uppdraget att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon.

Röda Korset visade tidigt ett intresse för att hantera stödtelefonen. Röda korset är en väletablerad, trovärdig och lokalt (men också internationellt) förankrad frivilligorganisation med hög trovärdighet hos den svenska allmänheten och med relevant erfarenhet av både stödsamtal och behandling av bland annat tortyrskadade och trauman. Efter förhandlingar med Röda Korset upprättades en överenskommelse mellan Samordnaren och Röda Korset (Ju 2014:18/2014/1) med giltighetstid 1 september 2015 – 16 juni 2016. Överenskommelsen innehåller en skriftlig beskrivning av pilotprojektets omfattning och utförande.

Rekryteringsprofil för den som skulle betjäna telefonen innefattade bland annat: internationell erfarenhet, flerspråkighet, vana av att hantera samtal med människor i kris, kunna samverka med andra aktörer som myndigheter, kreativitet och en förmåga att initiera snabba insatser. I samband med uppstarten av stödtelefonen har personalen deltagit i en utbildningsinsats genomförd av Samordnaren.

Den 14 september 2015 öppnades stödtelefonen för inkommande samtal. Stödtelefonen har sedan lanseringen bemannats vardagar mellan kl. 09.00 – kl. 15.00. Samordnaren har informerat om stödtelefonen vid kommunmöten, föreläsningar och vid annan extern kommunikation. Marknadsföringen har prioriterats till arenor som skolor, socialtjänst och religiösa miljöer. Material om stödtelefonen har producerats på åtta olika språk (svenska, engelska, arabiska, kurdiska, turkiska, somaliska, serbokroatiska, persiska) och går att beställa gratis på Röda Korsets hemsida. I dagsläget har runt tusen enskilda beställningar gjorts, mestadels från kommuner samt några trossamfund och skolor. Information om stödtelefonen har också skickats till de kommunala kontaktpersonerna.

Hittills har stödtelefonen nästan uteslutande använts av personer som är oroliga eller har frågor om våldsbejakande islamistisk extremism. Några personer har återkommit till stödtelefonen vid ett flertal tillfällen.

Andra aktörer som har använt sig av stödtelefonen är bland annat lärare och socialsekreterare. Röda Korset kommer att under sommaren 2016 redovisa detaljer om antalet samtal fördelat på tider, dagar och typ av samtal.

Trycket på stödtelefonen ökar i samband med terrorhändelser utomlands, till exempel de i Paris, den i Bryssel med flera.

Regeringen kommer att utvärdera stödtelefonen under hösten 2016.

Nationell strategi

Samordnaren ska enligt direktiven ta fram och initiera genomförandet av en sammanhållen strategi för arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Detta har varit ett centralt uppdrag. Den nationella strategin redovisas i särskild ordning.

Internationell verksamhet

Våldsbejakande extremism är en global utmaning som kräver internationell samverkan. Genom internationell samverkan har Samordnaren erhållit kunskap och studerat metoder som visat på goda resultat i andra länder. Beroende på vilken nivå man arbetar med våldsbejakande extremism finns det ett antal välkända och etablerade organisationer, forum och nätverk både statliga och icke-statliga som genererar forskning och metoder för att motverka våldsbejakande extremism och terrorism.

Samordnaren har genom internationell samverkan ett aktivt kunskapsutbyte med andra länder. Det har även funnits intresse från andra länder att ta del av Sveriges förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism, framförallt samordningen mellan lokal, regional och statlig nivå. Men också Sveriges unika angreppssätt med åtgärder på den främjande nivån där syftet är att värna demokratin och förebygga våldsbejakande extremism på ett tidigt stadium. På mellanstatlig nivå finns det ett antal organisationer som den nationella samordnaren har samverkat med. Organisationer som bör nämnas är GCTF, Global Counterterrorism Forum, som är ett mellanstatligt organ som inrättats för att utbyta erfarenheter och kunskap på strategisk nivå. På EU-nivå har Samordnaren främst samverkat med organisationerna RAN, Radicalisation Awareness Network, samt PPN, The Policy Planners Network on Countering Radicalisation and Polarisation. RAN är ett nätverk som samlat ett stort antal praktiker, såsom socialarbetare, poliser och kriminalvårdare. PPN arbetar med strategier och kunskapsutbyte på en hög tjänstemannanivå. Hedaya Center of excellency är kopplat till GCTF och har sitt säte i Förenade Arabemiraten. Hedaya Center of excellency arbetar med att främja dialog, utbildning och forskning inom våldsbejakande extremism.

Samordnaren har även deltagit i utvalda konferenser runt om i världen

på olika nivåer; Washington, New York, Jordanien, Bryssel och studiebesök även i Houston. Samordnaren har också arrangerat resor för praktiker till London och Århus för att närmare studera det Brittiska arbetet på strategisk nivå och arbetet i Århus på en mer praktisk nivå. Samordnaren har också varit i Wien vid två tillfällen, det första tillfället för att inhämta erfarenheter till stödtelefonen, det andra tillfället för att utbilda ett antal praktiker i konceptet Mothers School. Samordnarens internationella samverkan har i Sverige bland annat resulterat i Kunskapshuset, Stödtelefonen och Anhörigstöd (Mothers school).

Expertnätverk

Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism omfattar många komplexa frågeställningar och flera olika samhällsaktörer. Det finns ett stort behov av att forskning och expertkunskaper omsätts i praktisk verksamhet. Internationella erfarenheter visar att det finns fördelar med involvera akademiker och praktiker i tvärsektoriella nätverk när konkreta förebyggande insatser skapas. Dessa kan generera ett värdefullt utbyte av kunskap och idéer. I syfte att bidra till att stärka och utveckla konkreta insatser och relevant forskning om våldsbejakande extremism, samt göra analyser och forskning till praktisk tillämpbar kunskap för kommuner och lokala aktörer som arbetar med att utveckla och genomföra förebyggande insatser, har samordnaren inrättat ett nationellt nätverk av experter. Dessa experter har samlats i två olika forum, ett nätverk av forskare (forskarnätverket) och ett nätverk av praktiker (praktikernätverket).

Inom ramen för forskarnätverket har Samordnaren initierat olika forskningsprojekt för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, och andra projekt är under planering. Bland annat har en antologi om våldets sociala dimensioner initierats och finansierats av Samordnaren. Antologin ges ut av Studentlitteratur och vänder sig till studenter och första linjens medarbetare. Ett projekt har initierats vid Uppsala universitet där dynamiken mellan vit-makt miljön och den islamistiska extremismen studeras och diskuteras. Ett forskningsprojekt har initierats vid Institutet för framtidsstudier med syfte att ta fram en forskningsöversikt över empiriskt forskning om utträden från våldsbejakande extremism. Två projekt har initierats vid Försvarshögskolan om förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå och islamistisk extremism i sociala medier (se avsnitt Forskning och kunskap för mer information).

Ett nätverk av forskare kan användas som informations- och kunskapskälla. Forskning om våldsbejakande extremism måste vara tillämpbar för dem som arbetar med konkreta förebyggande insatser. Praktikernätverket har inrättats för att konkretisera omsättning av teori till praktik. I detta nätverk ingår representanter från psykiatrin, de fyra pilotkommunerna, Polismyndigheten, och det civila samhället. Syftet med detta nätverk är att diskutera hur forskningsresultaten kan omsättas till praktik och vilka utmaningar första linjen medarbetare har i arbetet mot våldsbejakande extremism. Arbetet med ett praktikernätverk är i sin linda och väntas ta ordentlig form under hösten 2016, första mötet hölls i juni 2016.

Forskning och kunskap

Samordnaren har initierat fem forskningsuppdrag. Syftet med uppdragen är att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, beskriva vilka åtgärder som är möjliga och som kan få effekt, generera underlag till strategier, få aktörer att börja skriva om våldsbejakande extremism samt än mer bredda kunskapsfältet. Några rapporter är redan publicerade, andra publiceras under sommaren och hösten 2016, en under 2020.

- 1) *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå* (Försvårshögskolan, 2015).
- 2) *Våldsbejakande islamistisk extremism i sociala medier* (Försvårshögskolan, 2015).
- 3) *Självrådkalisering och politiskt våld. En studie av ensamvargar, ledarlöst motstånd och symbiosen mellan organiserad och oorganiserad politisk våldsbrottslighet i Sverige* (Uppsala Universitet, 2016).
- 4) *Våldorientering – att använda våld som resurs* (Institutet för framtidsstudier, 2016).
 - a) *Att lämna våldsbejakande extremism – En Kunskapsöversikt.*
 - b) *Våldets sociala dimension – Individ, relation, organisation*
- 5) *Våldsbejakande organisering och antisociala karriärer* (Institutet för framtidsstudier, beräknas klar 2020).

Samordnaren har även gett Försvårshögskolan i uppdrag att varje månad ta fram en omvärldsbevakning avseende våldsbejakande islamistisk extremism.

Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå (Försvarshögskolan, 2015).

Försvarshögskolan fick 2011 uppdraget av dåvarande demokratiminister Birgitta Ohlsson att studera våldsbejakande extremism och europeiska åtgärder för att förebygga utländska stridande i konfliktzoner. Studien identifierade bland annat ett antal koordineringsbrister i den svenska samhällstrukturen, inte minst den horisontella/vertikala samordningen på lokal nivå.

”Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå” är en fördjupning av den problematiken och ingick i ett uppdrag från Samordnaren, där ett antal förebyggande åtgärder och metoder i utländska och svenska städer och kommuner redovisades och värderades.

Rapporten visar att det finns brister i det praktiska och strukturerade arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism och underlätta avhopp från dessa miljöer. Två övergripande rekommendationer förs fram, permanenta en Nationell samordnare som stöds av ett sekretariat och ge Samordnaren ett utökat mandat. Samordnarens ska ansvara för att koordinera Regeringskansliet samt bevara långsiktigheten genom att följa upp det arbete som initieras. Samordnaren bör också ges ett utökat mandat som handlar om två andra viktiga koordineringsnivåer: dels om att utveckla samverkan mellan de statliga och kommunala nivåerna, dels om en fördjupad samverkan på lokal nivå med statliga verksamheter som till exempel Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket. Ytterligare 15 rekommendationer förs fram:

- Redan existerande strukturer bör anpassas och användas i det förebyggande arbetet.
- En lokal samordnare bör kontinuerligt rapportera till kommunledning och Nationella samordnaren om kommunens arbete.
- Avhoppverksamhet riktad mot våldsbejakande extremism bör upprättas.
- Mentorskap för personer i den våldsbejakande islamistiska miljön och de som återvänt från konfliktzoner bör upprättas.
- Anhörigstöd bör upprättas på lokal nivå genom SSP-samverkan¹ eller sociala insatsgrupper.
- Anhörigstöd kan bedrivas parallellt av ideella organisationer.
- Föräldranätverk bör främjas och stödjas på lokal nivå.
- Krigs- och traumapsykiatrik bör få ökat stöd.
- Mentorer bör inrättas inom Kriminalvården för att stödja personer i riskzonen för våldsbejakande radikaliserings.

1) Skola, socialtjänst och polis i samverkan.

- Medborgarforum bör upprättas på lokal nivå för att hantera lokala problem och utmaningar samt riktade åtgärder.
- Utökad insyn och uppföljning av skattefinansierade bidrag till ideella organisationer krävs, med fokus på att säkerställa den demokratiska värdegrunden.
- En strukturerad dialog med de allmännyttiga bostadsbolagen och deras roll bör inledas med syfte att kartlägga utveckla deras roll som social resurs för ungdomar i riskzonen.
- En årligt återkommande nationell konferens bör inrättas där praktiker kan utbyta erfarenheter.
- Medel för vidare forskning om våldsbejakande islamistisk extremism samt utvärdering av lokalt förebyggande arbete bör utökas.

Våldsbejakande islamistisk extremism i sociala medier (Försvarshögskolan, 2015)

Samordnaren upplevde ett behov av ökad kunskap om våldsbejakande islamistisk extremism och hur sociala medier används för rekrytering och propaganda. Rapportens empiri är inhämtad genom att studera sju Facebook-grupper samt profiler som är eller har varit aktiva i grupperna. Samtliga Facebook-grupper innehåller våldsbejakande budskap samt delar information om och kommenterar Daesh och eller Jabhat- Al Nusras (Al-Qaida i Syrien) idéer och handlingar.

Studien visar att Facebook används som en plattform för svenskspråkiga grupper och profiler, dels för att sprida officiell propaganda från islamitiska terroristorganisationer, dels för att sprida inofficiell propaganda till fördel för islamistiska terroristorganisationer. Facebook används även som en plattform för försök till rekrytering till IS. Det är både personer i Sverige och personer som rest från Sverige till Syrien och Irak som sprider informationen. Genom texter, bilder och videos sprids hyllningar till våldsbejakande islamistiska ideologier och terroristorganisationer samt dess ledare.

Det finns olika motiv och orsaker till att de undersökta personerna sympatiserar med våldsbejakande islamistiska ideologier och rörelser. Humanitära, religiösa och ideologiska motiv varvas och överlappas med martyrskap och en bild av äventyr, våld, vapen och gemenskap.

Självradikalisering och politiskt våld. En studie av ensamvargar, ledarlöst motstånd och symbiosen mellan organiserad och oorganiserad politisk våldsbrottslighet i Sverige (Uppsala Universitet, 2016)

Under senare år har självradikaliserade politiskt motiverade brottslingar utfört våldsdåd både i Sverige och utomlands. Forskarna Mattias Gardell och Helene Lööw fick i januari 2015 uppdraget att undersöka och presentera kunskap om politisk självradikalisering, ensamvargar och autonoma celler som utgår från det ledarlösa motståndets taktik samt om symbiosen mellan organiserad och oorganiserad politisk våldsbrottslighet. Uppdraget ska presenteras hösten 2016.

Våldsorientering – att använda våld som resurs (Institutet för framtidsstudier, 2016)

I syfte att samla in kunskap om stöd till anhöriga och individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser initierade Samordnaren ett projekt vid Institutet för framtidsstudier där empiriska kunskaper och erfarenheter kring dessa verksamheter samlas i en kunskapsöversikt. Utöver det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism ska projektet förutsättningslöst studera andra våldsorienterade miljöer som kan öka kunskapen om organiserat våld och våld som relation.

Projektets förutsättning är att våld, snarare än en radikal idé, är en starkt drivande attraktions- och organiseringskraft i det som betecknas våldsbejakande extremism. En av projektets huvudfrågor är att initiera en gränsöverskridande forskningsdialog kring fenomenet våld och organisering.

Projektet ska dels undersöka hur sekundär- och primärpreventionens praktik förhåller sig till våld, med fokus på avhoppar- och anhörigstöd, dels initiera en forskningsdialog om fenomenet våld och organisering. Projektet är uppdelat i två delar, en kunskapsöversikt över empiriska studier om utträden från våldsbejakande extremism, och en antologi bestående av 11 vetenskapliga bidrag om våldets sociala dimension som ges ut av förlaget Studentlitteratur under juni 2016.

a) Att lämna våldsbejakande extremism: en kunskapsöversikt (Institutet för framtidsstudier, 2016)

Rapporten har formen av en litteraturstudie och syftar till att besvara frågan: Vilka faktorer, händelser och processer gör att individer lämnar våldsbejakande extremism? De tre formerna av våldsbejakande extremism står i fokus. På grund av det tunna empiriska materialet inkluderar rappor-

ten även studier som undersöker utträden ur andra miljöer: att sluta begå brott, att lämna kriminella gäng och att lämna nyreligiösa rörelser.

Rapportens författare menar att utträdesprocessen, oavsett undersökt miljö, ofta inleds med att individen känner sig desillusionerad inför någon eller flera delar av sin miljö, eller att individen önskar sig ett liv som omöjliggör fortsatt delaktighet. Utträdet realiseras genom sociala faktorer. De som lämnat högerextrema miljöer upplever större svårigheter än de som lämnat vänsterextrema miljöer. Allra svårast på gruppnivå är det för dem som lämnar våldsbejakande islamistiska miljöer.

Den fortsatta forskningen bör i första hand vara empirisk eftersom det saknas sådan om individer som lämnat de tre miljöerna. Rapporten listar nio punkter som kan ses som riktlinjer för utformande av interventioner som syftar till att få individer att lämna våldsbejakande extremism:

- Det är skillnad mellan att få en individ att vilja lämna våldsbejakande extremism och faktiskt få denne att göra det. Samma interventioner för båda kan därmed inte per automatik användas.
- Det är svårt att som myndighetsperson få en individ att lämna våldsbejakande extremism. Sådana försök kan istället få motsatt effekt.
- Att arbeta med före detta medlemmar inom ramen för en intervention som ska få individen att lämna miljön kan vara framgångsrikt.
- Individer som är i övergången till vuxenlivet kommer ofta att utveckla en motivation till att lämna våldsbejakande extremism.
- Orsakerna till in- och utträde i en våldsbejakande miljö kan skilja sig åt.
- Skälen att lämna är sällan ideologiska, utan växer ofta fram på grund av mer sociala och praktiska faktorer.
- Ett framgångsrikt utträde sker när individens vilja att lämna kan kopplas till sociala faktorer.
- Interventioner som syftar till att stödja individers utträdesprocesser bör fokusera på individers sociala och praktiska behov.
- Vid utformande och implementering av en intervention är det viktigt att så tidigt som möjligt inkludera ett utvärderingsperspektiv.

b) Våldets sociala dimension – individ, relation, organisation, Studentlitteratur 2016 (*Utdrag från kapitel 1, Edling & Rostami*)

Våld förekommer i många olika former och sammanhang. Utan att vara uttömmande ger den här boken en mångfacetterad bild av våldets sociala dimensioner. Författarna visar att våld, även om det i vårt samhälle bara drabbar ett fåtal, är lika närvarande som det är ovälkommet i det sociala livet. Boken spänner över våldshandlingar som är inbäddade i ”normala” vardagsrelationer till organisationer där våldet är själva kärnan i verksam-

heten. Trots den stora spännvidden finns tydliga återkommande teman; den sociala kontextens betydelse och olika förklaringsfaktorers samverkan, människans behov av socialt sammanhang och tillhörighet och individens strävan efter att normalisera, rättfärdiga och tillskriva våldet mening.

Bokens kapitel är skrivna av samhällsvetare som var för sig studerat olika våldsfenomen. De flesta kapitel grundar sig på författarnas egna empiriska studier av våld i svensk samtid. Några kapitel har en mer teoretisk infallsvinkel och några kapitel rör sig utanför Sveriges gränser.

Boken ger en teoretisk och empirisk belysning av våld som ett socialt fenomen. Avsikten är inte att ställa upp en katalog av olika våldstyper. Syftet är att visa upp ett antal olika studier av våld och våldsbrottslighet som på ett eller annat sätt belyser våldets sociala dimensioner. Det bör också poängteras att varje kapitel dessutom är fristående såväl teoretiskt som metodologiskt. I tre av bokens kapitel diskuteras teoretiska aspekter av det ideologiskt motiverade våld som står i centrum för mycket av debatten och den politiska dagordningen och som ofta går under beteckningen ”våldsbejakande extremism”.

I kapitel 2 gör Jerzy Sarnecki en genomgång av etablerad kriminologisk teori med fokus på hur teorierna kan appliceras på ideologiskt motiverade våldsbrott. Ur ett kriminologiskt livsförloppsperspektiv skisserar Sarnecki en studie av ideologiskt motiverade brottskarriärer.

I kapitel 3 tar Emma A. Bäck och Niklas Altermark fasta på radikaliseringsprocessen och redogör för sin pågående socialpsykologiska forskning om politiskt våld. De driver särskilt tesen att behovet av samhörighet är en viktig drivkraft i beslutet att ansluta sig till en radikal våldsbejakande grupp.

I kapitel 4 är våld som begås i Guds namn temat. Mohammad Fazlhashemi redogör för de teologiska rötter som åberopas av ideologer inom den så kallade Islamiska Staten (IS). Att säga att IS inte vilar på en teologisk grund är lika vilseledande som att påstå att IS är identiskt med islam menar Fazlhashemi. Det går att legitimera IS med religiösa argument, men bara om man också förkastar de rationalistiska tolkningstraditioner som omfattas av modern islam.

En gemensam tankegång i kapitel 2-4 är att en förutsättning för att förstå, förklara, förebygga och förhindra ideologiskt motiverat våld är att vi sätter in våldet i ett större socialt sammanhang. Bokens återstående sju kapitel har alla en empirisk kärna och bygger på författarnas tidigare studier av våld. Dessa kapitel kan delas in i två olika grupper avseende hur starkt våldet är organiserat. Gränsen mellan vad som ska anses vara ”låg” respektive ”hög” grad av organisering är flytande, vilket är särskilt

tydligt när man ställer huliganer (kapitel 7) och kriminella gäng (kapitel 8) bredvid varandra. Tre kapitel diskuterar våld med lägre organiseringsgrad; kapitel 5 om ungas våldsanvändning, kapitel 6 om mäns våld i nära relationer och kapitel 7 om huliganism. Fyra kapitel diskuterar våld med en högre organiseringsgrad; kapitel 8 om våld och kriminella gäng, kapitel 9 om sekter och våld, kapitel 10 om våld och socialisering bland huturebeller och kapitel 11 om främlingslegionen och idén om striden.

I kapitel 5 redogör Sara Uhnöo för de regler som omger ungdomars syn på våld. Uhnöo finner i sin studie att en central aspekt av hur unga ser på och hanterar våld är att våldet uppfattas som moraliskt. Våldets moraliska status etableras i omfattande förhandling, eller moralarbete, om vilka regler som gäller i en viss våldssituation.

I kapitel 6 ställer Susanne Boethius frågan hur män förklarar varför de använder våld mot sin kvinnliga kärlekspartner. Kapitlet bygger på samtal med män som sökt hjälp för att hantera sitt eget våld i nära relationer. Precis som i fallet med de unga så strävar dessa män, enligt Boethius, efter att legitimera och rättfärdiga sina handlingar. Det paradoxala är att de samtidigt sökt hjälp för att de vet att handlingarna är ”fel”.

I kapitel 7 beskriver Aage Radmann våldet inom supporterkulturen. Här handlar det enligt Radmann inte minst om att upprätthålla och agera ett särskilt maskulinitetsideal, en hederskultur där våldet i sig är en viktig komponent och där föreskrivna våldshandlingar blir viktiga för att bekräfta tillhörighet.

I kapitel 8 diskuterar kommittésekreteraren på Samordnarens sekretariat, Amir Rostami, om våldets betydelse för det kriminella gängets organisering. Vilken roll spelar våld i samband med inträde, upprätthållande av medlemskap och utträde ur gäng? Rostami menar att gängets överlevnad är direkt beroende av hur gängets ”våldskapital” förvaltas i förhållande till personerna som befinner sig i någon av dessa tre faser.

I kapitel 9, om våldsamma sekter, diskuterar Peter Åkerbäck det motsatta problemet, nämligen när våldet har en upplösande snarare än sammanhängande kraft. Med hjälp av några välkända exempel visas på faktorer som kan förklara varför vissa sekter blivit våldsamma. Åkerbäck lyfter särskilt fram tro, ledarkarisma, upplevt motstånd och isolering som viktiga aspekter.

I kapitel 10 redogör Anna Hedlund för sin antropologiska studie av huturebellerna i Kongo. I en rebellgrupp är våldet ständigt närvarande, både som ett väsentligt medel i kampen utåt och som en del av gruppens interna socialisering. Hedlund menar att våldet har en viktig identitetsskapande funktion och att det huvudsakligen rättfärdigas genom att reproducera föreställningar om den andre.

I kapitel 11 undersöker Mikaela Sundberg vilka drivkrafter som får svenskar att söka sig till, och från, franska Främlingslegionen. Till skillnad från exempelvis rebellrörelsen i Kongo så bygger medlemskap i Främlingslegionen helt på frivillighet. Sundberg visar att våldet i sig utgör en dragningskraft som inte går att bortse ifrån. Möjligheten att delta i stridsuppdrag visar sig vara ett centralt motiv för många legionärer och besvikelse över att inte uppleva strid är också en orsak till att man lämnar Främlingslegionen.

Våldsbejakande organisering och antisociala karriärer (Instituttet för framtidsstudier, beräknad redovisning 2020)

Samordnaren har format ett forskarlag och uppmanat forskare att delta i detta. Forskarlaget ska undersöka varför individer söker sig till våldsbejakande extremistiska miljöer samt hur miljöerna uppstår, upprätthålls och samspelar med varandra. Resultatet ska omsättas i praktiken, med fokus på Kunskapshuset.

Genom att använda en kombination av kvalitativ och kvantitativ empirisk material om våldsbejakande och kriminella miljöer så ska projektet besvara frågorna:

- Hur organiseras våldsbejakande miljöer?
- Vilken organiseringsgrad och växelverkan finns mellan olika våldsbejakande miljöer?
- Hur ser den antisociala karriären ut för de individer som ingår eller har ingått i våldsbejakande miljöer?
- Vilka faktorer har betydelse för inträde, utträde, tillfälligt avbrott och upphörande av antisociala karriären inom våldsbejakande miljöer?
- Vilka riktlinjer och insatser bör formuleras och initieras för att öka samhällets motståndskraft och skydd mot våldsbejakande miljöer?

Projektgruppen består av åtta forskare: Christoffer Edling, professor i sociologi vid Lunds Universitet. Christoffer Carlsson, forskar om kriminella karriärer vid Stockholms Universitet (SU). Hernan Mondani, doktorand vid SU och databasexpert. Jens Rydgren, professor i sociologi vid SU och forskare vid Institutet för analytisk sociologi i Linköping. Amir Rostami, polis och kommittésekreterare hos Samordnaren som forskar om organiserad brottslighet vid SU. Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi vid SU. Joakim Sturup, forskare i rättspsykiatri vid Karolinska Institutet och Rättsmedicinalverket med inriktning mot grova våldsbrott. Mikaela Sundberg, docent i sociologi och forskare vid Stockholm Centre for Organizational Research, med erfarenhet av kvalitativ datainsamling.

Projektet har uppmuntrats av Samordnaren och finansieras av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB.

Projektet pågår mellan april 2016 och december 2020.

Omvärldsbevakning (Försvårshögskolan)

Försvårshögskolans omvärldsbevakning redovisas varje månad i form av ett månadsbrev till Samordnaren. Månadsbrevet sammanfattar händelser, trender och tendenser avseende våldsbejakande islamistisk extremism. Utländska stridande, radikalisering och rekrytering som är av intresse för svenskt vidkommande behandlas. Månadsbrevet syftar till att ge en övergripande lägesbild och är ett urval av händelser insamlade från öppen information. Brevet går ut till Samordnarens kontaktpersoner mot våldsbejakande extremism.

Forskning skapar förutsättningar för ett bättre förebyggande arbete

Att förstå den inneboende sociala funktionen i de handlingar samhället försöker förebygga är det första steget i det förebyggande arbetet. Slutsatsen från Samordnarens samlade forskningsinitiativ är att våld är ett socialt uttryck med olika inneboende meningsfullhet. Våld finns närvarande i olika sociala sammanhang och fyller en mening i att upprätthålla eller bryta ner rådande ordning. Våldet riktas inte endast externt mot meningsmotståndare, utan även internt för att upprätthålla ordning. Genom att kombinera olika forskningsdiscipliner och empiriskt material visar forskningsinitiativen att ökad kunskap om hur våldet binder ihop fenomen som associeras med begreppet våldsbejakande extremism, terrorism och organiserad brottslighet, kan bidra till att öka samhällets förmåga att förebygga. Eftertänksamhet i arbetet med att förstå våldsoorienterade fenomen är viktigt eftersom det annars finns risk att samhällets förebyggande insatser istället kan stärka de beteenden man önskar förebygga. Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att trots en omfattande forskning och kunskapsinhämtning om "våldsbejakande extremism" saknas omfattande empiriska studier. Samordnaren uppmuntrar därför till fortsatt empirisk forskning om de grundläggande mekanismer som kan öka kunskapen om den våldsbejakande extremismens olika dimensioner.

Anställningar i kommittén

Mona Sahlin anställdes som Nationell samordnare i juni 2014.
Följande personer har arbetat i kommittén sedan 2014-06-26:

Nationell samordnare

Mona Sahlin

fr.o.m. 2014-07-10 t.o.m. 2016-05-05

Huvudsekreterare

Daniel Norlander

fr.o.m. 2014-11-04

Kommittésekreterare

Per-Erik Åström

fr.o.m. 2015-03-18

Kommittésekreterare

Bettan Byvald

fr.o.m. 2015-04-01

Kommittésekreterare

Yassin Ekdahl

fr.o.m. 2015-04-01

Kommittésekreterare

Amir Rostami

fr.o.m. 2015-04-13

Kommittésekreterare

Anna Hedin Ekström

fr.o.m. 2015-05-04

Biträdande kommittésekreterare

Bahar Satar Pour Kolahi

fr.o.m. 2015-12-19

Biträdande sekreterare

Hernando Labbé Solinas

fr.o.m. 2015-02-02 t.o.m. 2016-05-09

Kommittésekreterare

Jonathan Peste

fr.o.m. 2014-09-08 t.o.m. 2014-09-28

Pressekreterare

Fredrik Hammarbäck

fr.o.m. 2014-09-16 t.o.m. 2015-12-31

Kommittésekreterare

Martha Hannus

fr.o.m. 2014-10-01 t.o.m. 2015-07-31

Biträdande kommittésekreterare senare kommittésekreterare

Louisa Tarras-Wahlberg

fr.o.m. 2015-04-01 t.o.m. 2015-12-31

Sakkunnig

Sten Heckscher fr.o.m. 2016-01-01

Praktikanter

Louisa Tarras Wahlberg

fr.o.m. 2015-01-19 t.o.m. 2015-04-01 (därefter anställd)

Bahar Satar Pour Kolahi

fr.o.m. 2015-09-07 t.o.m. 2015-12-18 (därefter anställd)

Jessica Khoury

fr.o.m. 2015-09-07 t.o.m. 2015-12-18

Lina Nymoen

fr.o.m. 2016-01-18 t.o.m. 2016-06-01

Filip Ahlin

fr.o.m. 2015-01-18 t.o.m. 2016-06-01

**{ Nationella
samordnaren
mot
våldsbejakande
extremism**